

Cinsiyetli Olmak, Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar

Selda Kaygısız

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık,
YL
selda.kaygisiz2@ogr.sakarya.edu.tr,
ror.org/04ttnw109

Geliş Tarihi/Received: 19.08.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 3.12.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
30.12.2025

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Zeynep Direk

Yayınevi/Publisher: Yapı Kredi Yayınları

Basım Yılı/Year of Publication: 2007

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 156

Zeynep Direk'in derlediği *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* (2021), toplumsal cinsiyet çalışmalarını disiplinlerarası bir çerçevede ele alan ve feminist kuramın sosyal bilimlerdeki yansımalarını analiz eden önemli bir çalışmadır. On farklı yazarın katkısıyla şekillenen bu derleme, felsefeden psikanalize, epistemolojiden sosyolojiye, ilahiyattan siyaset teorisine kadar geniş bir yelpazede feminist tartışmaları gündeme getirmektedir. Kitap, yalnızca kadın sorunlarını betimlemekle kalmayan, bu sorunları kuramsal düzlemde çözümlemeyi hedefleyen akademik bir çalışmadır. Bu yönüyle hem akademik hem de toplumsal bağlamda değerli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır.

Cinsiyetli Olmak kitabı, toplumsal cinsiyetin kuramsal temellerini ve sosyal bilimlerdeki konumunu feminist bir perspektifle yeniden düşündürmektedir. Metodolojik açıdan kitap, tek bir teorik zemine bağlı kalmaksızın, her bir yazarın uzmanlık alanları doğrultusunda farklı yaklaşımlarla konuya yaklaşmasına olanak tanımaktadır. Bu çeşitlilik hem kuramsal zenginlik sunmakta hem de bazı bölümlerde yöntemsel tutarlılık beklentisini zorlaştırmaktadır. Özellikle bazı makalelerde kullanılan yöntem ya da kuramsal yaklaşım yeterince açık tanımlanmamıştır. Örneğin, Hülya Şimge'nin Kristeva merkezli çalışmasında, psikanalitik bir perspektif benimsense de karşılaştırma ölçütlerinin neler olduğu, kavramsal çerçevenin hangi eksenlere dayandığı ve analitik yönelimin nasıl kurulduğu net değildir. Benzer şekilde, Nilüfer Güngörmüş Erdem'in Sevim Burak'ın metinlerine yönelik psikanalitik okumalarında, Julia Kristeva'nın kuramsal çerçevesine yer verilmekle birlikte, bu kavramların metin çözümlemesinde nasıl işlevselleştirildiği açıklanmamış; yorumcu yaklaşım ile teorik analiz arasındaki geçişler netleştirilmemiştir. Bu tür belirsizlikler, metnin akademik bir çerçevede anlamlandırılmasını güçleştirmekte ve çalışmanın yöntemsel güvenilirliğini kısmen sınırlamaktadır.

Kitabın ilk bölümü, Aliye Kovanlıkaya'nın "*Kant'ta Cinsiyet Farklılığı*" başlıklı makalesidir. Bu bölümde Kant'ın kadınlara dair görüşlerini felsefi sistematığı bağlamında feminist bir eleştiriye tabi tutmaktadır. Kant'ın ahlak felsefesi ile kadınlara yönelik tutumları arasındaki çelişki başarıyla ortaya konmuştur. Bununla birlikte, makalenin bazı bölümlerinde felsefi argümandan ziyade biyografik anlatıya yönelmesi, analitik tutarlılığı sınırlamaktadır. Benzer şekilde, Freud ve kadınlık temalı makalede, Freud'un kadın imgeleri psikanalitik bağlamda sorgulanırken, feminist psikanaliz literatürüyle kurulan bağın zayıf kaldığı görülmektedir. Teorik derinliğin artırılması makalenin katkısını önemli ölçüde artırabilirdi.

Berna Kılıç makalesinde farklı disiplinlerdeki kadın ve erkek uzmanlıklarından yola çıkarak " Aklın Cinsiyeti Var Mı? Sorusuna yanıt aramıştır. Bu bölümde bilişsel bilim ve feminist epistemoloji arasındaki ilişkiyi disiplinlerarası bir bakışla tartışılmaktadır. Marie Curie örneği üzerinden bilimsel üretimdeki cinsiyet eşitsizliği başarılı bir şekilde görünür kılınsa da kuramsal çerçeveye dair derinlik sınırlıdır. Feminist bilgi kuramlarının daha kapsamlı bir biçimde tartışılması, makalenin teorik katkısını pekiştirebilirdi.

Hülya Şimga'nın "*Unes Femmes: Kristeva, Psikanaliz ve Kadın*" ve Nilüfer Güngörmüş Erdem'in "*Sanatçının, Annesinin Kızı Olarak Portresi*" başlıklı makalelerinde, Julia Kristeva'nın kuramları merkeze alınarak kadınlık ve annelik temaları psikanalitik-feminist bağlamda incelenmektedir. Her iki metinde de Kristeva'nın *semiotik*, *abject*, *anne-bedeni*, *özneleşme* gibi temel kavramlarına başvurulsa da bu kavramların tanımları çoğu zaman açıklanmamış, somut örneklerle desteklenmemiştir. Bu durum, kuramsal akışı takip etmeyi güçleştirmekte; özellikle psikanalitik feminizme veya Kristeva'nın kuramlarına hâkim olmayan lisansüstü düzeydeki okuyucular açısından erişilebilirliği sınırlandırmaktadır. Kavramların başlıklandırılarak tanıtılması, dipnot ya da kısa açıklamalarla desteklenmesi, teorik geçişlerin netleştirilmesi pedagojik etkiyi artırabilirdi. Ayrıca, bazı bölümlerde kuramsal referanslara açık biçimde yer verilmemesi ve kaynakların doğrudan gösterilmemesi, akademik güvenilirliği zayıflatan unsurlar arasında yer almaktadır. Bu eksiklikler çalışmanın kuramsal bütünlüğünü zayıflatmakta ve analitik derinliğini sınırlamaktadır.

İpek Merçil ve Buket Türkmen'in makaleleri, İslam ve feminizm ilişkisini farklı perspektiflerden ele almaktadır. Merçil'in "*İslam'ın feminizme ihtiyacı yoktur*" savunması, feminist kuramla eleştirel bir diyalog kurulmasını engellemekte ve çalışmanın kuramsal derinliğini sınırlamaktadır. Türkmen'in saha araştırmasına dayalı çalışması ise Müslüman kadınların öznel deneyimlerine odaklanmakla birlikte, görüşme verileri teorik arka planla daha güçlü bir şekilde ilişkilendirilmemiştir. Empirik bulguların feminist teorik çerçeveye daha sistematik bir şekilde ilişkilendirilmesi, metnin kuramsal bütünlüğünü ve eleştirel katkısını artırabilirdi.

Zeynep Direk'in kaleme aldığı "*Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi*" başlıklı makalede, Butler'ın bedenin maddeleşme süreci, *queer* kuramı bağlamında toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşasına yönelik normatif yapılarla karşı eleştirel bir duruşla ele alınmaktadır. *Toplumsal Cinsiyet Belası*, *Feminizmin özne kavramını sahiplenmesi bir zorunluluk mudur?* *Maddeleşen/Dert Olan Bedenler*, *Performativite ve Olanakları* gibi başlıklar altında, cinsiyet kimliği ile iktidar ilişkileri feminist bir perspektifle kapsamlı biçimde analiz edilmektedir. Çalışma, Butler'ın toplumsal cinsiyet performativitesi ve bedenin maddeleşmesi kavramlarını ayrıntılı biçimde ele almakta ve *queer* teori bağlamında güçlü bir kuramsal çerçeve ortaya koymaktadır. Bu yönüyle, eserin kuramsal açıdan en başarılı ve yoğun bölümlerinden birini oluşturmaktadır. Ancak, Butler'ın kuramının felsefi ve soyut teorik dili, metnin özellikle feminist teoriye yeni adım atan okuyucular açısından erişilebilirliğini sınırlandırmaktadır. Kavramlar yeterince açıklanmadan veya sadeleştirilmeden sunulduğunda, okurun metni kavramsal olarak takip etmesi ve anlamlandırması güçleşmektedir. Dolayısıyla, kuramsal yoğunluk ile anlatımdaki açıklık arasında gerekli denge kurulamamıştır. Buna rağmen, söz konusu makale feminist teori literatürü ile kurulan bağlamlandırma bakımından derlemenin en güçlü katkılarından biri olarak değerlendirilebilir.

Pınar Selek "*Türkiye'de Özgürlüğü Ararken...*" başlıklı makalesinde militarizm-feminizm ilişkisini tartışmaktadır. İktidar ve özgürlük kavramlarını toplumsal cinsiyet bağlamında ele alarak feminist teoriye özgün katkılar sağlamaktadır. Militarizmin eril söylemlerle nasıl inşa edildiği ve bu söylemlerin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl pekiştirdiği net ve etkili biçimde ortaya konulmuştur. Ancak, makalede kullanılan kavramsal çerçeve ve yöntem açısından bazı bölümlerde daha fazla açıklık ve detaylandırma ihtiyacı gözlemlenmektedir. Örneğin, militarizmin toplumsal cinsiyetle olan ilişkisine dair literatür taraması ve teorik arka planın daha kapsamlı işlenmesi, argümanın derinliğini artırabilir ve okurlar için

daha erişilebilir bir metin sunabilir. Bu bağlamda, makalenin metodolojik ve kuramsal temellerinin daha açık biçimde yapılandırılması hem kuramsal bütünlüğü güçlendirecek hem de akademik tartışmaya daha sistematik katkılar sağlayacaktır.

Kitap boyunca feminist kuramın sosyal bilimlerdeki yansımaları bağlamında çeşitli tezler ileri sürülmektedir. Ancak bu tezlerin bazı makalelerde yeterince sistematik biçimde geliştirilemediği ve bağlamsallaştırılmadığı görülmektedir. Özellikle Freud, Kristeva ve Kant gibi düşünürlerin eleştirilerinde, kişisel yaşamlarına yapılan göndermelerin teorik çözümlemeyi gölgeleme riski taşıdığı söylenebilir. Buna karşın Butler'ın performativite kuramına dair makale, kuramsal yoğunluğu ve literatürle kurduğu bağ açısından oldukça güçlüdür.

Cinsiyetli Olmak, feminist kuramın sosyal bilimlerdeki yeri üzerine Türkçe literatürde sınırlı sayıdaki kapsamlı çalışmalardan biri olması itibarıyla önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Kitap, Türkiye'de feminist teoriye disiplinlerarası bir bakış açısıyla katkı sağlamakta, akademik bilgi üretimini toplumsal meselelerle buluşturmaktadır. Bununla birlikte, makaleler arasındaki teorik ve metodolojik tutarlılığın zaman zaman zayıflaması, derlemenin bütüncül etkisini sınırlayan bir unsurdur.

Yazarların dili genellikle akademik düzeyde olsa da bazı makalelerde anlatımda tutarsızlıklar ve kuramsal yoğunluğun neden olduğu anlaşılma zorluğu bulunmaktadır. Ayrıca kaynakça düzenlemesinde bazı teknik hatalar göze çarpmaktadır. Özellikle Kristeva, Freud ve Lacan gibi kuramsal figürlere yapılan göndermelerin tam referanslarla desteklenmesi gerekmektedir. Derleme bir kitap olması nedeniyle bu durum editoryal bir dikkat eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Zeynep Direk'in derlediği *Cinsiyetli Olmak*, feminizm ile sosyal bilimler arasındaki etkileşimi disiplinler arası bir çerçevede irdeleyen, kuramsal katkısı yüksek bir eserdir. Kitap, yerel ve evrensel feminist tartışmalar arasında köprü kurma amacı taşıırken, farklı disiplinlerden gelen yazarların katkısıyla çok katmanlı bir içerik sunmaktadır. Ancak bazı makalelerde yöntemsel netlik ve kuramsal derinliğin eksikliği, eserin akademik bütünlüğünü kısmen zayıflatmaktadır. Buna rağmen, *Cinsiyetli Olmak*, feminist teori ve toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından Türkiye bağlamında dikkate değer bir katkı sunmakta, yeni araştırmalar için ilham verici bir zemin hazırlamaktadır.